УДК 330.34;65.016

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.59-19>

Пляскіна А.І.,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності,
Херсонський національний технічний університет

Plyaskina Alona,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate professor of the External Economic Activity Department,
Kherson National Technical University

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ «СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ» ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ, ЩО НА НЕЇ ВПЛИВАЮТЬ

Пляскіна А.І. Економічна сутність «стратегії розвитку» підприємства та фактори, що на неї впливають. Доведено, що підприємства, які приділяють увагу актуальним питанням власної стратегії, виявляються більш конкурентоспроможними і стійкими в умовах невизначеності зовнішнього середовища. Неоднозначні трактування сутності «стратегія розвитку» у науковому середовищі дали можливість згрупувати їх у підходи: по-перше, як зафіксовану систему цілей, завдань, засобів, які передбачають спрямовану переорієнтацію внутрішнього потенціалу підприємства у вигляді програми, правил; по-друге, як сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення бажаного результату у вигляді шляху, процесу. Встановлено, що, незважаючи на те, що проблема стратегії розвитку підприємства розглядається багатьма науковцями, єдине тлумачення цього поняття відсутнє. Це вказує на багатогранність та складність сутності поняття «стратегія розвитку» підприємства, яке постійно змінюється та удосконалюється.

Ключові слова: стратегія, розвиток, розвиток підприємства, трансформація, якісні зміни, кількісні зміни, глобалізація.

Пляскина А.И. Экономическая сущность «стратегии развития» предприятия и факторы, влияющие на нее. Доказано, что предприятия, которые уделяют внимание актуальным вопросам собственной стратегии, оказываются более конкурентоспособными и устойчивыми в условиях неопределенности внешней среды. Неоднозначные трактовки понятия «стратегия развития» в научной среде позволили сгруппировать их в подходы: во-первых, как зафиксированную систему целей, задач, средств, которые предусматривают направленную переориентацию внутреннего потенциала предприятия в виде программы, правил; во-вторых, как совокупность последовательных действий, направленных на достижение желаемого резуль-

тата в виде процесса. Выявлено, что проблема стратегии развития предприятия рассматривается многими учеными, однако единое толкование этого понятия отсутствует. Это указывает на многогранность и сложность понятия «стратегия развития» предприятия, которое постоянно меняется и совершенствуется.

Ключевые слова: стратегия, развитие, развитие предприятия, трансформация, качественные изменения, количественные изменения, глобализация.

Plyaskina Alona. The economic essence of the «development strategy» of the enterprise and the factors that affect it. Having analyzed many scientific papers, the diversity of approaches of Ukrainian scientists to the category of «enterprise development». It is proved that companies that pay attention to topical issues of their own strategy are more competitive and stable in conditions of uncertainty of the external environment. Ambiguous interpretation of the essence of «development strategy» in the scientific environment provided an opportunity to group them into approaches: first, as a fixed system of goals, objectives, tools, which provide for the directed reorientation of the internal potential of the enterprise in the form of programs, rules; secondly, as a set of successive actions aimed at achieving the desired result in the form of a path, a process. It is established that, despite the fact that the problem of enterprise development strategy is considered by many scientists, there is no single interpretation of this concept. This indicates the versatility and complexity of the essence of the «development strategy» of the enterprise, which is constantly changing and improving. The direction of defining the essence of «development strategy» of the enterprise in the form of management plan or rules of relations between internal and external environments of the enterprise involves considering the strategy as a specific management ideology, because the strategy in this case is seen as an ideology of unity. Considering the significant number of definitions of development strategy, we can draw the following conclusions: each development strategy has specific targets; development strategy should be considered as a way to achieve goals; development strategy includes a set of interconnected solutions and tasks for the future; development strategy is implemented at the enterprise in order to improve performance and obtain the desired result. One of the main factors that can improve position of enterprise at the market is a properly grounded development strategy. Such a strategy should be based on intensive development. Thus, we have every reason to distinguish such basic functions of business development strategy as economic, organizational, managerial, social.

Key words: strategy, enterprise, enterprise development, transformation, qualitative changes, quantitative changes, globalization.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Виходячи з цілісності та протиріччя складників зовнішніх факторів підприємства, відбувається переосмислення підходів до стратегії розвитку підприємства. Саме масштабність і рухливість чинників глобалізації впливає на економічний розвиток як держав, так і підприємств.

Для здійснення прогресивного економічного розвитку підприємству необхідно діяти гнучко, динамічно і варіативно, відповідаючи вимогам конкурентного глобального ринку. Тому стає очевидним, що для вирішення господарсько-економічних завдань потрібні нові підходи, якісні прогресивні внутрішні зміни на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних підходів до поняття сутності «стратегія розвитку» підприємства вітчизняними науковцями, такими як Л.П. Артеменко, А.М. Баланович, М.О. Борська, Р.В. Венжега, В.А. Власенко, Ю.В. Гончаров, О.М. Гончаренко, О.В. Гук, О.І. Гудзь, Ж.М. Жигалкевич, А.В. Золотаревський, Н.В. Касьянова, С.М. Клименко, Ю.Ю. Лапчик, І.Б. Луцик, В.В. Македон, В.С. Марцин, Ю.С. Погорелов, М.В. Хацер, Е.О. Юрій, його багатоаспектність сприяли виокремленню його дефініцій. Проте автор вважає, що краще розглянути поняття «стратегія розвитку» через зміни, які відбуваються на підприємстві у техніко-технологічній, організаційно-комунікаційній, фінансово-економічній діяльності. Таке мислення дасть змогу не лише покращувати рентабельність і зберігати стабільність, а й відповідати певним вимогам, таким як здатність підприємства швидко реагувати на зміну зовнішнього середовища. Вважаємо за доцільне дослідити сутність поняття «стратегія розвитку» підприємства як динамічний процес, який пов'язаний із розвитком підприємства, орієнтуючи при

цьому діяльність підприємства на досягнення головної цілі та реалізацію його місії з урахуванням зовнішнього середовища.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є вивчення природи поняття «стратегія розвитку» підприємства через комбінацію із запланованих дій і швидких рішень щодо адаптації нових викликів зовнішнього оточення підприємства та нової диспозиції в конкурентній боротьбі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Так, на думку Е.О. Юрія та І.Б. Луцика [1], ефективність діяльності економічних суб'єктів значною мірою визначається їхньою стратегією розвитку. Підприємства, що приділяють увагу актуальним питанням власної стратегії, виявляються більш конкурентоспроможними і стійкими в умовах невизначеності зовнішнього середовища.

Неоднозначне трактування сутності поняття «стратегія розвитку» у науковому середовищі дало можливість згрупувати їх у підходи (табл. 1):

– по-перше, як зафіксовану систему цілей, завдань, засобів, які передбачають спрямовану переорієнтацію внутрішнього потенціалу підприємства у вигляді програми, правил;

– по-друге, як сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення бажаного результату у вигляді шляху, процесу.

Незважаючи на те, що проблема стратегії розвитку підприємства розглядається багатьма науковцями, єдине тлумачення цього поняття відсутнє. Це вказує на багатогранність та складність сутності поняття «стратегія розвитку» підприємства, яке постійно змінюється та удосконалюється.

Теоретичне мислення щодо сутності поняття «стратегія розвитку» підприємства

Автор / Джерело	Сутність підходу
У ВИГЛЯДІ ЗАФІКСОВАНОЇ СИСТЕМИ	
Розгляд «стратегії розвитку» підприємства як програма	
Гончаров Ю.В., Лапчик Ю.Ю. [2]	Довгострокова програма, яка спрямована на досягнення цілі, що постійно піддається контролю, оцінюється та коригується в процесі її реалізації
Хацер М.В. [3]	Генеральна комплексна програма дій, виражених як у кількісній, так і в якісній формі, які дають чітке уявлення про майбутні параметри розвитку суб'єктів господарювання з урахуванням поставлених цілей та ресурсів, необхідних для їх досягнення
Розгляд «стратегії розвитку» підприємства як план	
Баланович А.М. [4]	Довгостроковий генеральний план управління, що спрямований на вибір цілей, напрямів діяльності та моделі дій стосовно розміщення, розподілу та координації ресурсів підприємства для забезпечення його розвитку
Македон В.В. [5]	Головний план, який розробляється керівництвом підприємства у вигляді стратегічних цілей, завдань і напрямів діяльності підприємства для досягнення ефективних показників роботи і бажаного результату
У ВИГЛЯДІ СУКУПНОСТІ ПОСЛІДОВНИХ ДІЙ	
Розгляд «стратегії розвитку» підприємства як шлях	
Артеменко Л.П., Гук О.В., Жигалкевич Ж.М. [6]	Забезпечення ефективних шляхів використання ресурсів і резервів підприємства для максимально ефективної реалізації стратегії підприємства на всіх етапах розвитку
Розгляд «стратегії розвитку» підприємства як процес	
Погорелов Ю.С. [7]	Безупинний процес, що відбувається за штучно розробленою або природною програмою як зміна станів підприємства, кожен з яких є якісно іншим, ніж попередній, через що у підприємства як у складної системи з'являються нові властивості, якості та характерні риси, розкриваються та можуть бути реалізовані нові можливості
Власенко В.А. [8]	Передбачає процеси планування та ухвалення рішень, у результаті яких устанавлюються цілі підприємства та розробляється стратегічний план

Розглянувши значну кількість визначень стратегії розвитку (табл. 1), можна зробити такі висновки:

- кожна стратегія розвитку має конкретні цільові орієнтири;
- стратегію розвитку необхідно розглядати як спосіб досягнення цілей;
- стратегія розвитку містить в собі комплекс пов'язаних між собою рішень та завдань на перспективу;
- стратегія розвитку впроваджується та реалізується на підприємстві задля покращення показників діяльності та отримання бажаного результату.

З-поміж іншого зауважимо, що деякі автори розглядають стратегію розвитку на основі кумулятивного підходу, сукупності чинників, що становлять єдине ціле. Так, Н.В. Касьянова висвітлює стратегію розвитку у загальному вигляді як сформований за допомогою низки домінуючих принципів, традицій і намагань підприємства комплекс, що включає [9]:

- пріоритетні цілі розвитку підприємства;
- відповідні очікування успіху на певний період, з урахуванням наявних можливостей, сприятливих і протидіючих чинників;
- конкретні варіанти і засоби (інструменти) вирішення наявних проблем, просування до намічених цілей і очікувань;
- заходи із втілення вибраних варіантів, організації ділової активності.

Наступний підхід, який можна виділити серед розмаїття визначень стратегії розвитку, – адаптивний, тобто здійснення підприємницької діяльності з урахуванням сучасних вимог зовнішнього середовища, впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів.

Так, С.М. Клименко [10] розглядає поняття «стратегія розвитку» як довгостроковий, якісно визначений напрям розвитку підприємства, що стосується сфери, засобів і форми його діяльності, системи стосунків усередині підприємства, а також його позиції в *навколишньому середовищі*, що приводить підприємство до визначених цілей.

В.С. Марцин [11] трактує поняття «стратегії розвитку» підприємства у вигляді ітераційного процесу формування розподіленої в часі системи цілей і напрямів розвитку підприємства з урахуванням тенденцій зміни кон'юнктури ринку і конкурентного середовища та наявних і можливих для залучення ресурсів.

Водночас А.В. Золотаревський [12] висуває свою думку щодо визначення стратегії розвитку підприємства – у вигляді програми дій із досягнення *стратегічної мети* через фарватер шляхів діяльності підприємства, складений із векторів розвитку, орієнтованих на рівноважні точки парних чинників зовнішнього впливу.

У розумінні Р.В. Венжега [13] стратегія розвитку є моделлю системи управління підприємством, що спрямована на досягнення його довгострокових цілей за допомогою розкриття внутрішнього потенціалу, розподілу та координації ресурсів та впливу факторів зовнішнього середовища.

На думку О.М. Гончаренко [14], стратегію розвитку підприємства варто розглядати як динамічний процес, що орієнтує діяльність підприємства на досягнення головної цілі та реалізацію його місії через ефективне поєднання ресурсів підприємства та вимог і можливостей конкурентного середовища. Запропонована логіка розуміння поняття виключає можливість стра-

тегії застаріти під впливом постійно змінюваних умов. Вона буде постійно реагувати на зростаючий рівень конкуренції в ринковому середовищі.

Своє бачення поняття «стратегія розвитку» підприємства дослідник М.О. Боярська [15] викладає так: «Стратегія розвитку визначається в результаті вивчення зовнішнього оточення і можливих внутрішніх перспектив її діяльності з урахуванням непередбачених ринкових обставин. Вона полягає у встановленні довгострокової орієнтації підприємства на будь-який вид виробничої діяльності і заняття відповідного або планованого положення як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Стратегія підприємства завжди має поєднувати у собі заплановану та продуману лінію поведінки, а також можливість реагувати на все нове».

Цікавим і ґрунтовним є підхід українського науковця О.І. Гудзь, який зазначає, що стратегія розвитку закладає перспективи розвитку підприємства та визначає його позиціонування на ринку. Водночас така стратегія повинна бути гнучкою для внесення відповідних коректив, які підвищуватимуть або утримуватимуть ефективні результати діяльності підприємства [16]. Проте, як зазначає О.І. Гудзь [16], стратегія розвитку підприємства повинна не лише містити перелік запланованих дій та способів їх досягнення, але й урахувати виникнення можливих негативних ситуацій, щоби вчасно адаптуватися до нових умов. Стратегія розвитку – це довгостроковий гнучкий план дій інноваційного спрямування з відповідним рівнем ризику, який базується на детальному аналізі внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, залежить від людських чинників та потребує інвестицій для досягнення ефективних результатів, підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємства [16].

На нашу думку, таке твердження сьогодні набуває актуальності, оскільки стратегію розвитку варто розглядати не лише як довгостроковий напрям розвитку підприємства, динамічний процес, що орієнтує діяльність підприємства на досягнення головної цілі та реалізацію

його місії, а й як гнучкий план дій інноваційного спрямування. Оскільки саме здатність підприємства швидко реагувати на зміну зовнішнього середовища через впровадження нововведень у його системну діяльність сприяє кількісним та якісним змінам у внутрішньому середовищі підприємства, забезпечує підвищення ефективності та отримання конкурентних переваг.

Висновки та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. У результаті аналізу визначень поняття «стратегія розвитку» підприємства, запропонованих різними дослідниками, можна зробити висновок, що більшість із них не відповідають на питання, яким чином можна координувати та забезпечувати узгодження цілей, досягати компромісів у разі виникнення протиріч між внутрішнім і зовнішнім середовищем підприємства, визначати причини відхилень між результатами та цілями (причини стратегічних розривів).

Можна стверджувати, що стратегія розвитку – це активна стратегія, яка передбачає:

- швидкі дії підприємства на зміну тенденціям зовнішніх процесів глобального суспільства;
- гнучкість процесів, які мають місце на підприємстві, враховуючи інтенсивність використання ресурсів підприємства (трудових, матеріальних, фінансових, технічних, інформаційних);
- постійний пошук і впровадження нововведень у діяльність підприємства (виробничу, комерційну, економічну, соціальну, збутову та управлінську);
- орієнтування підприємства у потрібному йому напрямі, при цьому враховуючи систему цінностей, погляди вищого керівництва підприємства, його бачення на майбутнє.

Розвиток підприємства значною мірою залежить від того, на основі якої стратегії він буде реалізовуватись. Оскільки стратегія розвитку підприємства повинна не лише включати перелік запланованих дій та способів їх досягнення, але й враховувати виникнення потенційних негативних ситуацій, щоби своєчасно адаптуватися до нових умов.

Список використаних джерел:

1. Юрій Е.О., Луцик І.Б. Особливості формування стратегії розвитку підприємств в умовах невизначеності зовнішнього середовища. *Науковий вісник МГУ*. 2015. Вип 13. С. 131–134.
2. Гончаров Ю.В., Лапчик Ю.Ю. Удосконалення стратегії розвитку підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 1. С. 193–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknutd_2014_1_30 (дата звернення: 21.07.2020).
3. Хацер М.В. Стратегія розвитку підприємства в умовах нестабільності економіки держави. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету* (економічні науки). 2014. № 3. С. 109–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdau_2014_3_24 (дата звернення: 12.07.2020).
4. Баланович А.М. Теоретико-методичні засади формування стратегій розвитку підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки. 2014. Вип. 8. Ч. 2. С. 77–81.
5. Македон В.В. Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1(1). С. 369–373. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2013_1_1_81 (дата звернення: 09.07.2020).
6. Артеменко Л.П., Гук О.В., Жигалкевич Ж.М. Реалізація стратегії розвитку підприємства: синергійний підхід. *Інвестиції: практика і досвід*. 2009. № 19. С. 12–14.
7. Погорелов Ю.С. Способи розвитку підприємства: умови та результативність використання. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. № 1. С. 76–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ejoru_2017_1_15 (дата звернення: 07.07.2020).
8. Власенко В.А. Розробка та реалізація стратегії розвитку підприємства в умовах трансформації ринкових відносин: принципові підходи та інструменти. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2014. № 26(1). С. 32–41. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmeri_2014_26\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esmeri_2014_26(1)_6) (дата звернення: 03.07.2020).
9. Касьянова Н.В. Управління розвитком підприємства на основі кумулятивного підходу: концепція, моделі та методи: монографія. Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2011. 374 с.
10. Клименко С.М. Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням ризиків. *Бізнес Інформ*. 2013. № 8. С. 343–347.

11. Марцин В.С. Економічне регулювання ефективності господарської діяльності : монографія. Львів : ЛБІ НБУ, 2005. 491 с.
12. Золотаревський А.В. Створення стратегії економічного розвитку підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 11(162). С. 107–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2014_11_23 (дата звернення: 01.07.2020).
13. Венжега Р.В. Теоретичні аспекти стратегічного розвитку промислових підприємств. *Научный вестник ДГМА*. 2017. № 1(22Е). С. 120–130.
14. Гончаренко О.М. Фінансова стратегія: теоретичні питання розробки та реалізації. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. № 1(56). С. 35–40.
15. Боярська М.О. Аналіз стратегії розвитку підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. № 5. С. 306–310.
16. Гудзь О.І. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 346–352.
17. Боярчук А.І. Глобалізаційні процеси міжнародного бізнес-середовища в сучасних реаліях. *Економічні інновації*. 2017. Вип. 64: Сучасні стратегії регіонального розвитку Українського Причорномор'я: виклики та рішення. Збірник наукових праць. Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, с. 32–36.

References:

1. Yurii E.O., Lutsyk I.B. (2015) Osoblyvosti formuvannia stratehii rozvytku pidpriemstv v umovakh nevyznachenosti zovnishnoho seredovyscha [Strategy of enterprise development: essence and classification]. *Naukovyi visnyk MHU*, vol. 13, pp. 131–134. (in Ukrainian)
2. Honcharov Yu.V., Lapchik Yu.Iu. (2014) Udoshkonalennia stratehii rozvytku pidpriemstva [Strategies for improving enterprise competitiveness]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dyzainu*, no. 1. pp. 193–199. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknud_2014_1_30 (accessed 21 July 2020). (in Ukrainian)
3. Khatser M.V. (2014) Stratehiia rozvytku pidpriemstva v umovakh nestabilnosti ekonomiky derzhavy [The strategy of enterprise development in the conditions of instability of the state economy]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, no. 3, pp. 109–112. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdau_2014_3_24 (accessed 12 July 2020). (in Ukrainian)
4. Balanovych A.M. (2014) Teoretyko-metodychni zasady formuvannia stratehii rozvytku pidpriemstva [Theoretical and methodological principles of forming enterprise development strategies]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomichni nauky*, vol. 8, pp. 77–81. (in Ukrainian)
5. Makedon V.V. (2013) Rozrobka stratehii rozvytku promyslovoho pidpriemstva [Development of an industrial enterprise development strategy]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti*, vol. 1(1), pp. 369–373. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tpaeiv_2013_1_1_81 (accessed 09 July 2020). (in Ukrainian)
6. Artemenko L.P., Huk O.V., Zhyhalkevych Zh.M. (2009) Realizatsiia stratehii rozvytku pidpriemstva: synerhichniy pidkhid [Implementation of enterprise development strategy: a synergistic approach]. *Investytsii: praktyka i dosvid*, no. 19, pp. 12–14. (in Ukrainian)
7. Pohorelov Yu.S. (2017) Sposoby rozvytku pidpriemstva: umovy ta rezultatyvnist vykorystannia [Ways of enterprise development: conditions and effectiveness of use]. *Ekonomichnyi zhurnal Odeskoho politekhnichnoho universytetu*, no. 1, pp. 76–84. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epou_2017_1_15 (accessed 07 July 2020). (in Ukrainian)
8. Vlasenko V.A. (2014) Rozrobka ta realizatsiia stratehii rozvytku pidpriemstva v umovakh transformatsii rynkovykh vidnosyn: pryntsyropy pidkhody ta instrumenty [Development and implementation of enterprise development strategy in the conditions of transformation of market relations: basic approaches and tools]. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo*, no. 26(1), pp. 32–41. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmepi_2014_26\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmepi_2014_26(1)_6) (accessed 03 July 2020). (in Ukrainian)
9. Kasianova N.V. (2011) Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva na osnovi kumulyativnoho pidkhodu: kontseptsii, modeli ta metody [Enterprise development management based on a cumulative approach: concept, models and methods]: monohrafiia. Donetsk: SPD Kupriianov V.S., 374 p. (in Ukrainian)
10. Klymenko S.M. (2013) Formuvannia stratehii rozvytku pidpriemstva z urakhuvanniam ryzykiv [Formation of strategy of development of the enterprise taking into account risks]. *Biznes Inform*, no. 8, pp. 343–347. (in Ukrainian)
11. Martsyn V.S. (2005) Ekonomichne rehuliuвання efektyvnosti hospodarskoi diialnosti [Economic regulation of economic efficiency]: monohrafiia. Lviv: LBI NBU, 491 p. (in Ukrainian)
12. Zolotarevskiy A.V. (2014) Stvorennia stratehii ekonomichnoho rozvytku pidpriemstva [Economic regulation of economic efficiency]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 11(162), pp. 107–113. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2014_11_23 (accessed 01 July 2020). (in Ukrainian)
13. Venzheha R.V. (2017). Teoretychni aspekty stratehichnoho rozvytku promyslovykh pidpriemstv [Theoretical aspects of strategic development of industrial enterprises]. *Nauchnyi vestnyk DHMA*, no. 1(22E), pp. 120–130. (in Ukrainian)
14. Honcharenko O.M. (2015). Finansova stratehiia: teoretychni pytannia rozrobky ta realizatsii [Financial strategy: theoretical issues of development and implementation]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 1(56), pp. 35–40. (in Ukrainian)
15. Boiarska M.O. (2015) Analiz stratehii rozvytku pidpriemstva [Analysis of enterprise development strategy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 5, pp. 306–310. (in Ukrainian)
16. Hudz O.I. (2018) Stratehiia rozvytku pidpriemstva: sutnist ta klasyfikatsiia [Enterprise development strategy: essence and classification]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 18, pp. 346–352. (in Ukrainian)
17. Boiarchuk A.I. (2017) Hlobalizatsiini protsesy mizhnarodnoho biznes-seredovyscha v suchasnykh realiakh [Processes of globalization of the international business-environment are in modern realities]. *Ekonomichni innovatsii*, vol. 64: Suchasni stratehii rehionalnoho rozvytku Ukrainiskoho Prychornomor'ia: vyklyky ta rishennia. Zbirnyk naukovykh prats. Odessa: Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen NAN Ukrainy, pp. 32–36. (in Ukrainian)